

(Харків)

СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАЗВ

АНГЛОМОВНИХ ФІЛЬМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті досліджуються переклади назв англомовних кінофільмів, які було здійснено за допомогою основних стратегій адаптації. У роботі з'ясовано поняття 'фільм', надані класифікації фільмів, висвітлено поняття 'кінотекст', виділені основні перекладацькі стратегії адаптації.

Ключові слова: фільм, назви кінофільмів, кінотекст, стратегії адаптації, жанровий переклад, евфемістичний переклад.

This article presents research of English film titles translation made through the main adaptation strategies. The paper defines the term 'film', finds out film classifications, highlights the term 'film text', reveals main adaptation strategies of translation.

Key words: film, film titles, film text, adaptation strategies, genre translation, euphemistic translation.

Однією з головних складових успіху кінофільмів є їх якісний переклад. Із розвитком кінематографа об'єми перекладу значно зросли, однак кількість професіональних спеціалістів у цій сфері перекладу залишається незначною. Актуальним наше дослідження є ще й тому, що фільми, які надійшли у прокат, мають перекладатися українською мовою або принаймні мати субтитри українською мовою.

Метою роботи є аналіз вітчизняних перекладів назв англомовних фільмів, що були здійснені за допомогою стратегій адаптації.

Об'єктом нашого дослідження є назви англомовних кінофільмів, предметом дослідження – їх переклад українською мовою.

Матеріал обрано методом суцільної вибірки з інтернет-джерел та відкритої багатомовної мережевої енциклопедії Вікіпедія [7; 8].

Фільми є впливовим засобом для передачі цінностей, ідей та інформації. Фільм – це полісеміотичне явище, здатне передавати значення через зображення, мовлення та музику. Починаючи розглядати питання перекладу назв фільмів, вважаю за необхідне, по-перше, надати визначення поняття 'фільм', класифікувати фільми за ступенем документальності, метою автора та жанрами. По-друге, пропоную дізнатися про еволюцію власне називання кінофільмів і, зрештою, провести аналіз основних стратегій адаптації при перекладі назв англомовних кінофільмів.

Отже, фільм – це окремий твір кіномистецтва, створений певними культурами, який відображає ці культури. В технологічному плані, фільм – це послідовність фотографічних зображень (кадрів), пов'язаних єдиним сюжетом, і містить звуковий супровід [6].

За ступенем документальності (достовірності) відеоматеріалу фільми класифікують на ігрові, документальні та науково-популярні. Ігрове кіно класифікують за тривалістю екранного часу; кількістю серій; за відношенням до першоджерела; аудіовізуальним рядом, художній формі; новаторським підходом; за цільовою аудиторією та її об'ємом; виробником; жанрами драматургії; цілями автора.

До цілей автора зокрема відносять художні інтереси (незалежне кіно), комерційні, суспільно-політичні (ідеологія) та змішані інтереси [6].

Жанрова приналежність фільму – це розподіл фільмів за певними типами на основі їх стилю, форми або змісту. Так виділяють такі основні жанри: трагедія, кінокомедія, трагікомедія, драма, мелодрама, кіноепопея, кінороман, кіноповість, кіноновела, детектив, авантюрний фільм, фантастичний фільм, казка, фільм жахів музикальний фільм тощо [5]. Дослідники помічають, що чіткої системи жанрового кіно на сьогодні не існує, оскільки вони стають менш визначеними та часто перетинаються.

Актуальність кінотексту як комунікативного цілого проявляється у прагненні носія культури до його повторного сприйняття – перегляду. Вербально виражена готовність респондента переглянути кінотекст часто характеризує затребуваність кінотекста, аніж частота його телевізійного відтворення [4, с. 82].

Кінотекст є певним видом тексту, який визначають як “цільне і завершене повідомлення, що виражається за допомогою вербальних (лінгвістичних) й невербальних (іконічних та/або індексальних) знаків, які організовані відповідно до задуму колективного функціонально диференційованого автора за допомогою кінематографічних кодів, зафіксоване на матеріальному носії і призначене для відтворення на екрані і аудіовізуального сприйняття глядачами.

Кінотексту притаманні універсальні текстові категорії, які дослідники вважають обов'язковими для художнього тексту. Кінотекст виконує комунікативну функцію при взаємопроникненні двох принципово відмінних семіотичних систем (лінгвістичної і нелінгвістичної), тобто є специфічною формою креолізованого тексту, що зафіксований на матеріальному носії й призначений для відтворення на екрані й аудіовізуального сприйняття глядачами [4, с. 37].

Художнім є кінотекст, в якому домінують іконічні знаки та стилізоване розмовне мовлення, нехудожнім – той, в якому домінують індексальні знаки і наукова або публіцистична мова [9].

Художній текст є надзвичайно складною структурою. У ньому виокремлюють різні, але взаємопов'язані рівні: ідейно-естетичний, жанрово-композиційний і мовний [2, с. 10]. Перед перекладачем художнього тексту постають такі завдання: зрозуміти текст оригіналу, тобто сприйняти його як глядач, а потім перетворити його мовою перекладу [2, с. 11].

Оскільки переклад охоплює щонайменше дві мови і дві культурні традиції, перекладачі постійно вирішують проблему відтворення культурних аспектів, імпліцитно закладених в тексті оригіналу. Культурне підґрунтя для перекладу набуває різних форм в широкому діапазоні: від лексики та синтаксису до ідеології і способу життя в певній культурі.

Переклад художнього тексту – це відтворення максимально наближеної до вихідної картини світу, яка виражає етнокультурну специфіку соціуму. Перекладач має дослідити особливості, що відрізняють картину світу автора оригінального тексту від його власної, і визначити, як саме такі особливості виражені у тексті твору [2, с. 14, 15].

Вибір способу перекладу значно сприяє сприйняттю фільму мови джерела у цільовій культурі. Однак не існує одного універсального способу перекладу фільмів. Способи залежать від різноманітних факторів, таких як історія, культура, традиція перекладу, різноманітні фактори пов'язані з аудиторією, типом фільму, наявними фінансовими ресурсами. Також важливим є взаємозв'язок між культурами цільової мови та мови джерела, оскільки це значно впливає на процес перекладу.

Назва фільму відіграє велику роль у розумінні жанру фільму, встановлює зв'язок між назвою та змістом, привертає увагу потенційного глядача своєю оригінальністю.

На початку (XX) сторіччя назви фільмів нагадували заголовки газет. Кінорежисери знімаючи кіно, вагались з приводу того, чи то фільм має розповідати життєві історії і, таким чином, назва мала б стати метонімією реальності, чи то сюжет фільму має бути вигаданим та метафоричним, а назва, – як у романі. У першому випадку фільм має бути чимось на кшталт візуального репортажу, подібного до газетного, і з відповідною назвою [10].

Спеціалісти-кінознавці виділяють у кінематографі два напрями: “лінію Люм'єра” та “лінію Мельєса”. Вважається, що перша, “реалістична”, поклала початок документальному кіно, а друга, “видовищна” – художньому [4, с. 37]. Брати Пате також були одними з перших, хто виділив різницю між художнім та документальним кіно. З тих пір назви приймають будь-яку форму, однак мають бути зрозумілими, хоч це не виключає використання у назві гри слів та загадок [10].

Назва фільму має певну функцію стискання змісту усього фільму у коротку фразу [11]. Тож перекладач має це враховувати для досягнення адекватності перекладу назв англomовних фільмів. Назва як одна з домінуючих позицій художнього твору відображає загальні тенденції перекладів і відрізняється різноманітними адаптаціями, які характеризують як особливостями різних мовних, стилістичних, аксіологічних систем, так і розбіжності у когнітивних процесах, пов'язаних зі специфікою сприйняття і перетворення певної “чужої” реалії, події, (арте)факту [12].

Прагматика оригінальної назви зумовлює використання різноманітних стратегій адаптації, які допомагають потенційному глядачу виводити адекватний змісту фільму смисл.

При перекладі назв фільмів залучають такі стратегії адаптації. Першою стратегією є дослівний переклад, до якого вдаються якщо у назві нема соціально-культурних реалій, які неможливо перекласти або відмінностей за формою та змістом [11]:

1. Caligula – Калігула
2. Casino Royale – Казино Рояль
3. The Fifth Element – П'ятий елемент
4. Dark City – Темне місто

Другою стратегією є трансформація назви, що обумовлено різноманітними факторами: лексичними, стилістичними, функціональними, прагматичними. При перекладі залучають смислову адаптацію, за допомогою якої замінюють або додають лексичні елементи, які пов'язані із сюжетом фільму. Деякі елементи вилучають. Наприклад:

5. Cats and Dogs – Коти проти собак

6. Scary Movie – Дуже страшне кіно
7. American Beauty – Краса по-американськи
8. A.I. Artificial Intelligence – Штучний інтелект
9. The 47 Ronin – Роніни Ако

Назва фільму, певною мірою, має рекламну функцію. Тоді оригінальна назва трансформується так, щоб зацікавити потенційного глядача:

10. Hitch – Правила зйому – метод Хітча.

Ще однією стратегією є заміна назви фільму через неможливість передати прагматичний зміст вихідного тексту. “Найбільшу складність при перекладі викликають фразеологізми, гра слів й навмисно змінених стійких виразів, зміст яких є прозорим лише для тих, хто добре знає культуру англomовних країн” [3, с. 89]. Прагматична адаптація також викликана завдяки використанню реалій та авторської словотворчості, які несуть певне смислове навантаження і є незрозумілими при дослівному перекладі [11]. Повернення до оригінальної назви, до першоджерела, також призводять до зміни назви. Наприклад:

11. Die Hard – Міцний горішок

12. 3-Iron – Порожній будинок

Довгі та складні назви підлягають скороченню, часто сильно трансформуючись, зберігаючи, однак, посилання на жанр кінофільму та його сюжет:

13. The Cutting Edge: Going for the Gold – Золотий лід

При евфемістичному перекладі відбувається заміна грубих або різких слів і виразів м’якими або умовними позначеннями. Такий переклад є наслідком лексичного табу, який завдяки різного роду упередженням, марновірствам, релігійним віруванням накладається на вживання назв певних предметів і явищ навколишнього світу. На сучасному етапі відбуваються процеси деевфемізації.

Назви фільмів можуть задавати тон, настрій, нести певний емоційний заряд, що приваблює потенційного глядача. Назва виокремлює певну точку зору, налаштовує на певне сприйняття та інтерпретацію тексту, чи то дає короткий зміст фільму [10].

Таким чином, доходимо висновку, що при перекладі назв фільмів перекладач має застосовувати відповідні стратегії адаптації для адекватного перекладу. Найпростішим є дослівний переклад (калькування), до якого вдаються тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові [1, с. 286].

Другою стратегією є трансформація назви за допомогою смислової адаптації. За неможливістю використання дослівного перекладу перекладач вдається до перекладацьких лексичних трансформацій: додавання, вилучення, заміни тощо. Потрібно пам’ятати, що назва фільму у перекладі має відображати жанр і сюжет і, звичайно, якомога більше походити на оригінальну назву.

До повної заміни назви фільму вдаються лише у випадку неможливості передати прагматичний зміст вихідного тексту через використання реалій, гри слів, навмисно змінених стійких виразів,

авторської словотворчості тощо, зміст яких зрозумілий лише тим, хто знайомий із мовною та етнокультурною специфікою соціуму. Також перекладач не має забувати про те, що додавання емоційного забарвлення при перекладі деяких назв фільмів, звичайно із дотриманням жанру та сюжету та оригінальної назви, сприятиме популярності картини, тому назви мають провокувати, зацікавлювати і легко запам'ятовуватись, що залучить більшу аудиторію для його перегляду.

Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому вивченні цієї теми, зокрема звернемо свою увагу на переклад назв кінофільмів певної жанрової приналежності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 576 с.
2. Некряч Т. Є. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів. Для студентів перекладацьких факультетів вищих навчальних закладів: Навчальний посібник / Т. Є. Некряч, Ю. П. Чала. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 200 с.
3. Слепович В. С. Курс перевода (английский – русский язык): учеб. пособие для студентов учреждений, обеспечивающих получение высшего образования по специальности “Мировая экономика и международные экономические отношения” / В. С. Слепович. – 7-е изд. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 320 с.
4. Слышкин Г. Г. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г. Г. Слышкин, М. А. Ефремова. – М.: Водолей Publishers, 2004. – 153 с.
5. Жанры игрового кино [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
6. Кинофильм [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
7. Свободная многоязыковая сетевая энциклопедия Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gotterdammerung.org/film/titles/full-list.html>
8. <http://www.worlddvd.ru/filmrussianalfavit.htm>: [Электронный ресурс] – назва з титул. екрану.
9. <http://www.nauka-shop.com/mod/shop/productID/18079/>: [Электронный ресурс] – назва з титул. екрану.
10. http://znatok.ua/film_title: [Электронный ресурс] – назва з титул. екрану.
11. <http://fridge.com.ua/2010/03/perevodim-nazvanie-filma-strategii-perevoda/>: [Электронный ресурс] – назва з титул. екрану.
12. <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=20653&pg=16&lang=ru>: [Электронный ресурс] – назва з титул. екрану.